

Acta

Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni

2017
roč. 9/č.3

FAKULTA FILOZOFICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

BOHEMI CRACOVIAM MURAVERTUNT: STAV VÝZKUMU FORTIFIKAČNÍ ARCHITEKTURY INICIOVANÉ ČESKÝM KRÁLEM VÁCLAVEM II. V POLSKU – ÚVOD DO PROBLEMATIKY*

*Paweł Kocańda***

Abstract: *Although literature concerning the unification of Polish lands in the 13th and 14th centuries is extensive, the rule of Wenceslaus II Přemyslid in Poland has not yet undergone thorough scientific study. The assessment of Czech leadership is also ambiguous, as the majority of scientists consider this period to be a military occupation. This opinion dominates in older literature. Currently, due to new research, more scholars have begun to view Wenceslaus' rule more positively. One beneficial aspect of this was the construction of defensive fortifications. Many of these fortifications have been documented in literary sources and by archeological excavations. At present it is believed that Wenceslaus II built castles in Krakow, Czorsztyn, Poznań, Kolo, Cheęciny, Biecz and Rytko. The concept of the paper is to present the research on Přemyslid defensive constructions in Polish areas in the 13th and 14th centuries.*

Key words: *castles, castellology, defensive construction, bishop John Muskata, Přemyslid dynasty, Poland Kingdom, Wenceslaus II Přemyslid.*

*Z polského originálu text přeložil Marek Půlpán.

**Mgr. Paweł Kocańda, Institute of Archaeology, University of Rzeszów, kocanda.pawel90@gmail.com.

1. ÚVOD

Pro dobu panování přemyslovské dynastie v Polsku, čili tzv. českou epizodu odehrávající se mezi lety 1290–1306, disponuje historiografie velmi obšírnou literaturou (srov. např. Balzer 1919–1920, t. I–III; Barciak 1992; 2006, 225–246; Baszkiewicz 1954; Bieniak 1972; 2011; Gawlas 1996; Jurek 2006, 187–220; Kurtyka 2001; Nowacki 1987; Šusta 1915, 313–346; Włodarski 1931; Žemlička 1986, 171–192). V dosavadní historiografii bylo období panování Václava II. a Václava III. pojímáno velmi nejednoznačně s tím, že část autorů jej hodnotila velmi negativně, zatímco jiní autoři v něm shledávali mnoho pozitivního. V souvislosti s probíraným tématem bude proto záhodno krátce představit postoje jednotlivých historiků zabývajících se sjednocením polského státu.

Přestože v názorech badatelů 19. stol. až počátku 20. stol. výrazně převládal názor, že české panování představovalo pro Polsko katastrofu, bylo by chybou se k tomuto názoru rovněž přiklonit. Václavskou vládu negativně hodnotili ve svých pracích např. Oswald Balzer (1919), Kazimierz Tymieniecki (1920), Jan Baszkiewicz (1954) či Zygmunt Wojciechowski (1947). První z autorů soudil, že přemyslovská vláda v Polsku zapříčinila nejen ztrátu gdaňského Pomorí, ale též ztrátu nezávislosti na úkor Svaté říše římské. Důsledkem českého panování byla rovněž postupující „germanizace“ a nároky Lucemburků na polskou korunu ve 14. stol., což v důsledku komplikovalo sjednocení země Vladislavu I. Lokýtkovi nebo Kazimíru III. Velikému (Balzer 1919, II, 117–128). Tymieniecki tvrdil v podobném duchu, že v zájmu Čechů bylo udržení rozdrobených územních celků a teprve politická situace v roce 1299 je donutila k politickým změnám a přiklonění se k myšlence jednotného Polska (Tymieniecki 1920, 53–54). Rovněž Baszkiewicz (1954) ve svojí přelomové práci napsal, že se české vlády do značné míry opíraly o dohodu s německým králem a byly typické zlodějnou starostů, vykořisťováním venkovského lidu a loupeživými vpády česko-německých vojsk (Baszkiewicz 1954, 211–215). Patrně nejkritičtější zhodnotil období přemyslovské vlády v Polsku Wojciechowski, který jej považoval za „*vykolejení polsko-českých vztahů*“ (Wojciechowski 1947, 52). Navzdory negativním názorům zmíněných autorů většina z nich alespoň uznala, že administrativní správa vytvořená Václavem II. byla silná, efektivní a schopná vypořádat se s nepokoji, přestože připouštěla též loupeže a vydírání. Oceňována byla rovněž mincovní reforma související se zavedením pražského groše (k tomu srov. Paszkiewicz 2001, 23–39).

Již bylo naznačeno, že hodnocení přemyslovské vlády bylo značně rozmanité, a z toho důvodu se vedle negativních objevily i pozitivní názory. Pochvalně se na téma zavedení starostovské správy, jež se ukázala jako trvalá akvizice, vyjadřovali mj. Jan Ptašník a Jerzy Dowiat, kteří ocenili rovněž úspěšný pokus o sjednocení polských zemí (Dowiat 1968, 278–279; Ptašník 1908, 171–173). Nejpochvalněji se na dané téma vyjádřil autor *Stručných dějin Polska* Michał Bobrzyński (1887), který napsal: „*kdo ví, zda bychom bez krátké vlády Václavovy byli ať už kdykoliv sami jednotitou monarchií vydobyli*“ (Bobrzyński 1887, 221). V novější literatuře je hodnocení „české epizody“ poněkud vyrovnanější a méně jednostranně zaměřené, přičemž jsou vyzdvihovány především výsledky v ekonomicko-správní oblasti. Úspěšná konsolidace většiny polských knížectví Václavem II. dala impuls

k výslednému sjednocení Polského království (srov. Jurek 2006, 216–220; Kurtyka 2001, 13–15). V dosavadním bádání byl kladen hlavní důraz na polsko-české vztahy, a to především v souvislosti s politickými událostmi. Určitá pozornost byla věnována ekonomicko-společenským proměnám tehdejší společnosti, zatímco otázky spojené se stavebnictvím a architekturou stály povětšinou na okraji badatelského zájmu. V odborné terminologii se v souvislosti se stavebnictvím na přelomu 13. a 14. stol. používá dokonce označení „doba temna“ (Grzybkowski 2003, 197). Na základě výsledků archeologických výzkumů a stavebně-historických průzkumů se teprve v posledních letech začíná věnovat pozornost tomu, že za přemyslovského panování došlo na polském území k výraznému rozvoji zděné – především opevňovací, ale i sakrální architektury. Současně se na trhu objevila první díla, ve kterých autoři plně zaměřili svou pozornost na téma českých aktivit na přelomu 13. a 14. stol. na polském území (srov. Lasek 2013, 72–84; Pauk 2000; Szyma 2007, 257–260; Walczak 2016, 269–290; Węclawowicz 1998, 410–419).

V dosavadním bádání historického vývoje fortifikační architektury v Polsku nebyla věnována pozornost iniciativám českých králů s tím, že jejich drtivá většina byla připisována buď Kazimírovi III. Velikému, příp. jeho otci Vladislavu I. Lokýtkovi. V okruhu potenciálních fundátorů se objevili mnozí z úředních knížat, jako např. Jindřich I. Bradatý, Jindřich IV. Probus, Boleslav V. Stydlivý, Přemysl II. Velkopolský nebo Lešek Černý. Tyto názory se bohužel negativním způsobem odrazily na stavu dosavadních znalostí věnovaných tématu vzniku hradů a dalších opevněných feudálních sídel. V bádání tak vznikla jakási mezera, která nebyla doposud dostatečným způsobem zhodnocena, a to i přesto, že některé prameny písemné i archeologické poukazují na české aktivity. Někteří badatelé fortifikační architektury upozorňují na absenci vědecké syntézy, která by v plné šíři pokrývala diskutovanou problematiku (Kajzer 2002, 292–294; Kołodziejski 2003, 249–250). Podobné závěry představovaly rovněž jedno z klíčových témat dvoudenní konference pořádané na Královském zámku ve Varšavě, která byla věnována počátkům zděné architektury v Polsku (srov. Mrozowski 2017, 8–9; Kajzer 2017, 14; Kołodziejski 2017, 62–64).

Za dané situace se jako nezbytné jeví shrnutí stávajícího stavu výzkumu stavebních aktivit posledních Přemyslovců v Polsku. Předloženou stať je nutno chápat jen jako úvod do širší studie zaměřené na problematiku proměn fortifikačních staveb v polských zemích během tzv. české epizody. Přehled Václavových stavebních úspěchů lze započít od několika strohých písemných zmínek, které svědčí o jeho rozsáhlých záměrech.

2. PÍSEMNÉ PRAMENY

První informaci můžeme nalézt ve Svatokřížských análech u zápisu z roku 1292: „*eodem tempore Bohemi Cracoviam muraverunt et alias municiones in Polonia*“ (Rutkowska-Płachcińska ed. 1996, 56). Kromě bezprostřední zmínky o Krakovu se zde navíc nachází obecné tvrzení: „*et alias municiones in Polonia*“, které se však může týkat mnoha měst v Malopolsku, ale i jiných oblastí (termínem *Polonia* bylo souběžně označováno nejen Velkopolsko, ale zároveň veškeré polské země ve smyslu Polského království). Obecnost tohoto tvrzení může vést

k mnoha interpretačním možnostem ohledně vzniku fortifikací v přemyslovské době. K tehdy vzniklému kamennému opevnění Krakova se bezprostředně vztahuje i druhá blíže nedatovaná zmínka pocházející z Kujavských analů, v níž čteme: „*iste rex Wenczeslaus civitatem Cracoviensem ex integro muravit*“ (Bielowski ed. 1878, 208). Malopolské hlavní město stálo i v centru kronikářského zájmu, a tak přemyslovské stavební aktivity zmiňují *Paměťhodné vzpomínky* (Lorkiewicz ed. 1878, 308) a *Chronica Polonorum* (Miechowita 1521, 197). Obzvláště zajímavé informace nacházíme u Matěje Miechowity (1521, 197), který zmiňuje, že Václav II. nejenže nechal opevnit Wawel zdi a věžemi, ale nechal postavit zdi mezi františkánským klášterem a hradem a další mezi kostelem sv. Ondřeje a Stradomí (Miechowita 1521, 197). Vzhledem k relativně pozdnímu datu zápisu a s ohledem na nepotvrzení jiným nezávislým pramenem je tato informace někdy zpochybňována (Pianowski 1991, 58–59; Walczak 2016, 270). Nicméně určité opevňovací práce probíhající v Krakově zaznamenávají městské účetní knihy, v nichž je u zápisu z roku 1301 zmíněna zeď v sousedství kostela sv. Kříže a u zápisu z roku 1307 Floriánská brána (Szujski ed. 1879, 6, 47).

V písemných pramenech zmiňujících zakladatelskou činnost Václava II. na polském území se objevují další města. V první řadě se jedná o Nový Sadeč (Nowy Sącz), o němž je podle Jana Długosze a na základě dokumentu Václava II. určenému novosadeckým měšťanům známo, že byl opevněn českým panovníkem. Další české aktivity nepřímou potvrzuje dokument z konce 13. stol. zasláný Václavem II. krakovskému biskupovi Jana Muskatovi, v němž mu král povoluje opevnění měst Slawkow, Itza, Kielce a Tarczek (Piekosiński ed. 1874, 101).

3. HRADY VÁCLAVA II. V MALOPOLSKU

Nejdůležitější královskou rezidenci zastupoval samozřejmě wawelský hrad, tehdy s dřevo-hlinitým opevněním, jehož důkladnou přestavbu nechal provést Boleslav V. Stydlivý (Pianowski 1991, 52–57). Součástí vnitřní zástavby byly světské i sakrální stavby vzniklé na přelomu 11. a 12. stol., zatímco jediným zděným fortifikačním prvkem byl donjon stojící ve východní části vrchu, jehož vznik je některými badateli datován do 12. stol. (Pianowski 1991, 58). Rozsáhlé investiční práce se uskutečnily na přelomu 13. a 14. stol., na což pouze všeobecným způsobem odkazují písemné záznamy. Bohužel úroveň poznání raně gotické residenční a obranné architektury Wawelu je dosti chabá, což je způsobeno řadou mladších přestaveb, které celkově zdevastovaly starší fáze zástavby. Hledání počátků proměny zdejší hradištní dřevo-hlinité zástavby do podoby kamenného hradu neusnadňují ani často se měnící názory badatelů na téma datování a možných zakladatelů raně gotické zástavby (srov. Firlet a Pianowski 2000, 215–218; 2005, 139–147; Pianowski 1991, 58–71; 1993, 57–65; 2001, 80–85; Szyszko-Bohusz 1932, 17–46; Ratajczak 2014a, 177–190; 2016, 127–140). Podle výsledků probíhající diskuze inicioval výstavbu kamenného hradu Václav II. panující v Malopolsku zhruba od roku 1291, za jehož vlády byly postaveny kamenné hradby a obranná věž, později nazvaná Jordánka. Během výstavby bylo využito též staršího donjonu z 12. stol., který byl začleněn do průběhu opevnění. Nelze zároveň vyloučit, že za přemyslovského panování bylo započato rovněž s výstavbou kamenných zdí také v případě dolního hradu (Pianowski 1991,

58–71; Firlet a Pianowski 2000, 216; Kołodziejski 2017, 63–64; Ratajczak 2017, 140). Mnohem obtížnější je otázka stanovení výstavby raně gotického královského paláce, který stával na místě bývalého palatia, tzn. sálu s 24 sloupy. Raně gotické sídlo panovníka se nacházelo ve východní části vrchu. Jednalo se o trojpodlažní budovu téměř obdélníkového tvaru o rozměrech 28×13,5 m. Na východní straně stála obranná věž donjonového typu. Obě budovy byly propojeny za pomoci čtvercové třináctimetrové přístavby, která je v literatuře označována jako „Lokýtkova věž“ či „Kuří noha“ (Firlet a Pianowski 2000, 215–216; Pianowski 2001, 80–85). Mezi badateli wawelské architektury stále trvá diskuze nad tím, zda tato stavba byla ve skutečnosti jen nevelkou přístavbou, anebo spíše vícepodlažní věží (srov. Firlet a Pianowski 2005, 139–147; Ratajczak 2014a, 177–190). Tato otázka ještě zdaleka není vyřešena a navíc ji komplikuje stav zachování středověké zástavby, která byla do značné míry rozebrána v průběhu novověkých přestaveb. Stanovení zakladatele paláce včetně jeho přesnější chronologie činí proto nemalé obtíže. Část badatelů usuzuje, že palácový komplex vznikl v druhé pol. 13. stol. iniciativou posledních údělných knížat (Firlet a Pianowski 2000, 215–216; Pianowski 2001, 80–85). Na základě analýzy zachovaných architektonických detailů naproti tomu Tomasz Ratajczak předložil novou hypotézu o tom, že palác mohl být postaven dokonce až po polovině 14. stol. (Ratajczak 2014a, 177–190).

Menší kontroverze budí otázka počátků kamenného opevnění lokačního města, s nímž je spojena bezprostřední písemná zmínka obsažená ve *Svatokřížských* (Rutkowska-Płachcińska ed. 1996, 56) a *Kujavských análech* (Bielowski ed. 1878, 208). Mnohaleté archeologické výzkumy a stavebně-historické průzkumy dovolují vcelku nepochybně soudit, že krakovské hradby byly spolu s některými baštami a bránami (mj. s dodnes zachovanou Floriánskou bránou) postaveny během českého ovládnutí Malopolska (Radwański 1986, 5–87; Widawski 1973, 197–224).

Druhým malopolským městem opevněným za Václava II. je Nový Sadec (pol. Nowy Sącz). Jedná se o administrativní centrum sadecké oblasti na tehdejší polsko-uherském pohraničí, jež bylo založeno roku 1292 na místě bývalé biskupské vsi Kamenice. Tento názor je opřen především o zápis Jana Długosze, který v *Liber beneficiorum* zmiňuje opevnění města zdmi a věžemi českým králem: „*Novam Sandecz illic fundat et erigit, quam iam videmus et murorum turriumque ambitu*“ (Przeździecki ed. 1864, 476; srov. Beiersdorf – Krasnowolski 1992, 226–228; Widawski 1973, 306–317). Informace o existenci městských hradeb můžeme nalézt rovněž v českých pramenech v blíže nedatovaném dokumentu, v němž Václav II. osvobozuje měšťany od placení cla a odvodů za účelem využití financí na opravy zdí: „*muros omino reparent et reforment*“ (Emler 1882, 2389). Chybějící archeologické výzkumy a torzovitost dochovaných stavebních relikvií však bohužel neumožňují potvrdit informace obsažené v písemných pramenech. Podobnou absencí archeologických výzkumů trpí rovněž novosadecký hrad, jehož pozůstatky se nacházejí na ostrožně nad soutokem řek Kamenice s Dunajcem v severozápadní části města (Bartoszewicz ed. 1858, 67). Pověstí o je tento objekt spojován s osobností Kazimíra III. Velikého, přestože v Kronice krakovské katedrály není tento hrad v soupisu vládcových iniciativ uveden. Nicméně lze předpokládat, že jeho počátky mohu být o několik let starší a sahají někam k přelomu 13.–14. stol. Nelze tudíž vyloučit, že spolu s městskými hradbami inicioval Václav II. i vý-

stavbu tohoto opevněného sídla, které mělo řídit správu nad městem a kontrolu nad nedalekou obchodní cestou vedoucí z Uher (srov. Kołodziejski 2011, 325).

Před několika lety byla Stanisławem Kołodziejským (2011, 315–328) představena neobyčejně zajímavá koncepce, která se týká hradních přestaveb iniciovaných Václavem II. na polsko-uherském pohraničí. Po ovládnutí Krakovska se měl český král chopit opevňování uherské hranice. Vzhledem k tomu, že Vladislav I. Lokýtek udržoval blízké vztahy s uherskými králi, je nutno hledat důvod Václavova chování ve snaze o zabezpečení pohraničních oblastí proti nepřátelským nájezdům z jihu. Vezmeme-li v úvahu zavedení nové administrativní správy v Malopolsku a snahu zjednodušit systém výběru cel, mohla být důvodem hradních přestaveb potřeba střežit přílehlé celnice. V dnešní době se s osobností českého krále spojují hrady Biecz, Czchów, Czorsztyn, Dobczyce, Myślenice a Rytro. Všechna tato sídla disponují společným typologickým znakem, jímž je válcová věž s průměry od 9–9,5 m (Rytro, Dobczyce) do 12,5 m (Czchów). Výstavba uvedených věží spadá na přelom 13. a 14. stol., přičemž všechny stály ještě uvnitř dřevo-hlinitého opevnění. V případě Rytra a Czorsztyna (patrně i Myślenic a Dobczyc) tedy Václav II. inicioval rozšíření starší zástavby, přičemž do jejího rámce zakomponoval nové dílčí prvky kamenné architektury v podobě válcových věží. Rovněž sídla v Bieczy a Czchowě mohla vzniknout z české iniciativy. Nejlépe dokumentovaným příkladem je Czchów, kde byl v roce 1957 během karpatské archeologické expedice v sondě u základů věže nalezen pražský groš krále Václava II. (Žáki 1967, 67). Nelze vyloučit, že vedle výstavby kamenných věží byla z české iniciativy započata též postupná přeměna dřevo-hlinitého opevnění na kamenné hradby, v níž po pádu Přemyslovců pokračovali Vladislav I. Lokýtek a pak i Kazimír III. Veliký.

Někteří badatelé shledávají analogie k válcovým věžím umístěným na hradech polsko-uherského pohraničí též v případě hradu v Dolním Kazimierzi. Konkrétně se jedná o věž desetimetrového průměru (tzv. Bašta), která se nachází zhruba 180 m severně od hradu a města. Ve světle provedených archeologických výzkumů a analýzy historických pramenů se její výstavba odhaduje na závěr 13. stol., přičemž je spojována s převzetím vlády Vladislavem I. Lokýtkem a tedy i s bezprostředním působením Václava II. (Mitrus 2015, 78–82). Musíme zmínit, že při výzkumu byl kromě jiného nalezen materiál pocházející z fází předcházejících výstavbě hradu. Edmund Mitrus připouští, že na místě pozdějšího hradu nejprve sídlila vojenská posádka, která sloužila v severně umístěné obranné věži (Mitrus 2015, 80).

Z oblasti bývalého Sandoměřska lze zmínit ještě několik opevněných staveb, které lze spojovat s činností českého krále Václava II. První se nachází ve Vislicy, která vedle Sandoměře představuje hlavní městskou aglomeraci regionu. V odborné literatuře se vyskytují dvě hypotézy o poloze zdejšího hradu, který se i přes mnoháleté výzkumy bohužel stále nepodařilo blíže lokalizovat. První teorie umísťuje hrad do severozápadní části města zvané *Regia*, kde byly nalezeny pozůstatky Hradní brány a bašty, jež mohou indikovat jeho přítomnost. Tento objekt se v písemných pramenech objevuje teprve v roce 1388 a jeho vznik je kladen do období vlády Kazimíra III. Velikého. Na základě písemných zmínek však někteří badatelé připouštějí, že se ve skutečnosti mohlo jednat spíše o dřevěný královský dvůr (Gula 1991, 133–137; Wróblewski 2006, 126–127). Druhá hypotéza se týká

tzv. hradištního ostrova ležícího jihovýchodně od města v bažinatém prostředí nad řekou Nidou. Během archeologických výzkumů zde byly odkryty pozůstatky hlinitého valu, který lze hypoteticky datovat do 11.–12. stol. Na jeho místě byl na přelomu 13.–14. stol. postaven hrad téměř trojúhelníkovitého půdorysu obklopený kamennou zdí. Bohdan Guerquin klade tento objekt do souvislosti s válkami mezi českými vojsky a Vladislavem I. Lokýtkem (Guerquin 1974, 304). Tuto hypotézu potvrzuje i ověřovací výzkum Zbigniewa Pianowského z roku 1980, během něhož byly opětovně odkryty pozůstatky zdi a kulturního souvrství vypovídající o využívání tohoto prostoru. Základ pro datování představují typické keramické zlomky závěru 13. stol. a počátku 14. stol. (Pianowski 1986, 7–8). Ve shodě s názorem Pianowského lze soudit, že daný objekt postavila česká posádka, jejímž cílem bylo střežit nedalekou říční přepravu na Nidě, a která odtud vedla vojenskou výpravu proti Lokýtkovi.

Poněkud zarážející okolnost představují chybějící informace pocházející z písemných pramenů či archeologických výzkumů ohledně sandoměřského hradu z přelomu 13.–14. stol. Vyvýšený hradištní vrch leží na levém viselském břehu západně od města. Vznik hradu na místě bývalého hradiště obehnaného dřevěno-hlinitými valy inicioval Kazimír III. Veliký kolem poloviny 14. stol. Stav poznání nejstarší výstavby kamenného hradu je bohužel i přes intenzivní archeologické výzkumy stále dosti neuspokojivý. Důvodem je marginální počet dochovaných reliktních datovatelných do 14. stol. (Kajzer, Kołodziejski a Salm 2010, 446–447; Wróblewski 2006, 106–108). Z historických událostí je známo, že po smrti Leška Černého ovládl Sandoměřsko Vladislav I. Lokýtek, odvolávající se na příbuznost se zesnulým; zatímco Krakov po ukrutném boji obsadil Přemysl II. Velkopolský. Tehdy došlo k dohodě obou knížat, v níž Přemysl II. uznal sieradzkého knížete jako právoplatného pána Sandoměřska. Roku 1290 přenechal Přemysl II. Krakov Václavovi II. a ustoupil do Velkopolska, takže v cestě k ovládnutí Malopolska stál českému vládci již jen sieradzký kníže. V počátečních fázích bojů Vladislav I. Lokýtek hned několikrát uspěl, a to když nejprve odrazil české útoky, protiútokem dobyl Vislicy a poté vkročil do Malopolska. Avšak v roce 1292 došlo k druhé české výpravě, při níž byl Lokýtek donucen opustit Sandoměř a utéct. Důsledkem obležení v Sieradzi se nakonec musel vzdát nároků na celé Malopolsko (Bazzkiewicz 1954, 203–209; Bieniak 1972, 223–227), a Václav II. tudíž roku 1292 ovládl Sandoměř a zdejší hradiště. Nelze vyloučit, že již tehdy byly v prostoru pozdějšího hradu započaty nějaké stavební úpravy. Důvodem mohl být fakt, že Sandoměř ležela na trase ruských a tatarských nájezdů, které by mohly českému králi eventuálně překazit vliv na dobyté oblasti. Nadto Sandoměř představovala prosperující obchodní centrum, ze kterého plynuly významné zisky. Bohužel však chybějící historické a archeologické prameny nedovolují verifikovat tuto hypotézu. Poněkud lépe vypadají informace o městských hradbách, které se nedávno podařilo archeologicky prozkoumat. První písemné zmínky o hradbách lokálního města pocházejí z roku 1286, kdy pán Krakovska a Sandoměřska rozkázal opevnit Krakov a Sandoměř (Widawski 1973, 409). Pozůstatky opevnění z dob Leška Černého byly odhaleny v průběhu výzkumu v roce 2001 (další výzkumy probíhaly i v dřívějších letech, dodnes však nebyly interpretovány). Opevnění bylo tvořeno příkopem a dřevěnou palisádou. Jak vyplývá z archeologických výzkumů, příkop byl zasypán na počátku 14. stol. a nahrazen dřevěno-hlinitým

valem. Marek Florek klade vznik tohoto valu do období od počátků 14. stol. až do 20. let 14. stol. (Florek 2003, 211–228). Nelze však zároveň zcela vyloučit, že dřevo-hlinitý val mohl vzniknout již na přelomu 13.–14. stol. za české účasti a to ze stejných důvodů, z jakých bylo opevněno hradiště. Avšak otázky přeměny sandoměřského hradiště do podoby kamenného hradu, stejně jako otázky vývoje městského opevnění mohou vyjasnit jen další výzkumy.

Hrad nepochybně spjatý s osobností Václava II. leží v Chęcinách na vysokém návrší jižním směrem od města. Stáří objektu a osobnost jeho zakladatele nebudí žádné pochyby a jsou dlouhodobě potvrzovány v odborné literatuře (srov. Guerin 1974, 106–108; Hadamik, 2011, 299–313). Hlavním úkolem hradu v Chęcinách byla ochrana přilehlých rudných dolů.

Objekt, jenž naopak dlouhodobě budí pochyby mezi badateli středověké architektury, je lublinský donjon. Dnes je připojen ke stávajícímu jižnímu zámeckému křídlu, původně však byl volně stojící stavbou. Věž je 25 m vysoká o průměru 15 m a spolu s jedním podzemním patrem čtyřpodlažní. Spodní část věže je kamenná, horní cihlová. Otázky její chronologie a zakladatele jsou dlouhodobě tématem vědeckých diskuzí. Zjednodušeně řečeno, mezi potencionálními iniciátory výstavby se objevují jména mnoha panovníků – Daniel Haličský, Jindřich I. Bradatý, Boleslav V. Stydlivý, Kazimír III. Veliký, Vladislav I. Lokýtek či dokonce Vladislav II. Jagelonský. Uvedený rozptýl s sebou nese časté změny v názorech na datování objektu, které se pohybuje od poloviny 13. stol. až po závěr 14. stol. (Florek 2015, 27). Na základě posledních výzkumů lublinských badatelů byl do skupiny eventuálních fundátorů zařazen i Václav II., za jehož vlády mohla být na přelomu 13.–14. stol. věž postavena (Florek 2015, 29–30; Rozwałka 2015, 217–230). Základ pro tyto závěry představují výsledky výzkumů z let 2006–2008, při nichž bylo zjištěno, že základy věže porušují stratigrafické vrstvy obsahující dřevěné prvky dendrochronologicky datované do 13. stol. (Florek 2015, 28–29).

Výše uvedené fortifikace z malopolské oblasti nepředstavují vyčerpávající přehled staveb spojených se zakladatelskou činností českého panovníka. Hypotetickou souvislost lze hledat též na lokalitách Będzin, Bobolice, Rabsztyn, nebo v případě solných hradů v Bochni a Věličce. S tímto obdobím lze patrně spojit vznik prvních městských kamenných hradů v Bieczu, Dobczycích a Bochni. Je však nutno zmínit, že český panovník na mnoha stavbách práce pouze započal a z důvodu zhroutení přemyslovské moci nikdy nedokončil. Následující panovníci na polském trůnu tj. Vladislav I. Lokýtek a Kazimír III. Veliký v započatém díle českého krále zdárně pokračovali.

Věnujeme-li se iniciátorovi Václavu II., nelze pominout rovněž významnou osobnost krakovského biskupa a malopolského starosty Jana Muskaty, jehož kariéra je neodmyslitelně spjata s postavou českého krále (Kocańda 2016, 185–193). Proslul neobyčejně intenzivní činností, jež se projevovala výstavbou hradů a městských hradů. Jejím cílem bylo nejen upevnění přemyslovské moci na polském území, ale též vytvoření samostatného církevního knížectví. Tématu fundačních aktivit Jana Muskaty, které by vydalo na samostatnou dílčí studii, se však s ohledem na rozsah tohoto textu nebudeme podrobněji věnovat. Omezíme se pouze na vyjmenování hradů, které byly biskupem buď založeny, anebo výrazněji modernizovány. Jedná se o lokality Lipowiec, Sławków, Iłża, Kurów u Nového Sadce, Pełczyska,

Muszyna i Przemyłowice. Nelze vyloučit, že s jeho činností bude možné spojit rovněž nedávno prozkoumaná opevnění na lokalitách Birów, Grodzisko Pańskie, Ostrężnik (Kołodziejski 1995, 139–145; 2017, 59–62) a Jerzmanowice (Wojenka 2016, 663–673).

Studie středověké architektury v posledních letech poukazují na to, že zakladatelská činnost Václava II. se neomezovala jen na oblast Malopolska. Mnoho důkazů totiž svědčí o tom, že český král a jeho starostové zřizovali fortifikace rovněž ve Velkopolsku. Dělo se tomu tak po roce 1300, a tedy až po ovládnutí velkopolské oblasti Přemyslovcem.

4. HRADY VÁCLAVA II. VE VELKOPOLSKU

Sluší se začít od hlavního města Velkopolského vojvodství Poznaň, které se nedávno dočkalo „nově zrekonstruovaného hradu Přemysla II.“. Stavba byla kvůli nedostatku podkladů a výslednému falešnému vzhledu oprávněně nazvána Gargamelem mezi středověkými opevněnými sídly (srov. Ratajczak 2012, 237–249). Badatelé hledali počátky hradu mezi velkopolskými knížaty Přemyslem I. (Tomala 2011, 291–293) či Přemyslem II. (Linette 1981, 27–35; Ziółkowska 2004, 27–37). Zdá se být pravděpodobnější, že jeho výstavbu započal až Přemysl II., který roku 1288 opouští staré hradiště na Dómském ostrově a přenáší své sídlo na kopec umístěný v severozápadní části lokačního města. Původní sídlo velkopolského knížete se mělo skládat z čtvercového donjonu o délce strany 11 m a dvou zděných kurtin – severozápadní a jižní zakončené baštou. Základní stavební prvek činily cihly s vendickou vazbou (Ratajczak 2009, 63). V novějších statích však Tomasz Ratajczak upozorňuje, že přesné stanovení zakladatele stavby je v dnešní době nemožné, a to z důvodů chybějících písemných pramenů a špatného stavu zachování objektu, který již neumožňuje průzkum. Mezi potencionálními zakladateli můžeme uvažovat o Přemyslu II., příp. též o českém králi Václavovi II. Faktem je, že výstavba probíhala ve dvou etapách. V první etapě vznikly dvě zmíněné kurtiny a donjon s vendickou vazbou cihel. Tato výstavba byla však přerušena, pravděpodobně z důvodu úmrtí Přemysla II. a z ní vyplývajících politických událostí. Realizací druhé etapy se zhostila zjevně další dílna, která dokončila stavbu obranných zdí, jejichž průběh uzavřel lichoběžníkovité nádvoří. Ve stejné době byly rozestavěny i poznaňské městské hradby, které jsou vlastně prodloužením hradních kurtin. V průběhu druhé etapy byly však veškeré cihlové zdi svázány gotickou vazbou (Ratajczak 2014b, 175–177; 2016, 140–145). Přestože cihlová vazba nepředstavuje chronologicky citlivý prvek, je pravděpodobné, že původní hrad byl stavěn z iniciativy Přemysla II. usilujícího o polský trůn. Naproti tomu po jeho zavraždění bylo ve stavbě pokračováno již za české účasti v novém stavebním stylu. Důvodem mohlo být, že sídlo mělo sloužit českému starostovi a jeho posádce.

České stavební iniciativy ve Velkopolsku jsou badateli fortifikační architektury spatřovány též na hradě v Kole, a to u věže s obytnou a obrannou funkcí, která se nalézá na jeho jihozápadním nároží. Revidovaná interpretace starších výzkumů spolu se stavebně-historickými průzkumy umožňuje rekonstrukci původního vzhledu opevnění, které mělo vzniknout počátkem 14. stol. Tehdy byla postavena mohutná věž o vnitřních rozměrech 12×5 m, která čněla nad současně

budovaným dřevo-hlinitým opevněním. Stratigrafická situace vypovídá o tom, že výstavba věže byla náhle přerušena a nebyla dokončena. V průběhu výzkumu bylo odkryto 150 cm mocné souvrství spálených sutin, které může vypovídat o zániku věže požárem. Ve světle uvedených skutečností může být za zakladatele opevnění v Kole považován Václav II. Analogie k tomuto objektu mohou představovat podobné objekty připisované české fundaci v historickém Malopolsku, jakými jsou např. donjon v Lublině, tzv. Rychtářská věž v Olštýně či hradní věž v Sławkově (Olszacki a Lasek 2011, 601-611; Lasek 2013, 78–82).

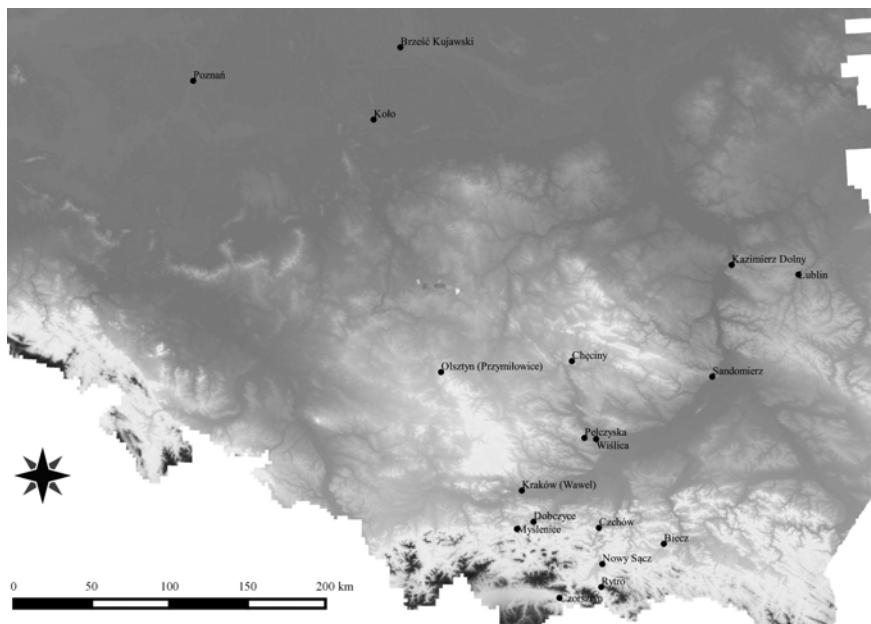
Zcela hypoteticky lze s českým působením spojovat rovněž válcovou věž na hradě Odonice v Hnězdně, jejíž pozůstatky byly odhaleny během archeologických výzkumů. Při její typologické analýze shledal Tomasz Ratajczak analogie s objekty ze závěru 13. stol. (Ratajczak 2009, 60–62), avšak k vyřešení této otázky mohou přispět jen další výzkumy.

Mnohem více jsme schopni říci o dalším hradu, na kterém byly z české iniciativy vedeny modernizační práce, a sice o Kujavském Brešti (pol. Brześć Kujawski; něm. Brest). Do dnešních dob se sice po hradu nezachovaly žádné adekvátní pozůstatky, nicméně na základě archeologických výzkumů z let 1989–1992 víme, že se nacházel na jižní straně města, od něhož byl oddělen uměle vytvořeným příkopem. Autor výzkumu Leszek Kajzer se domnívá, že byl stejně jako městské hradby postaven Kazimírem III. Velikým (Kajzer, Kołodziejski a Salm 2010, 116–117). Naproti tomu původní dřevěný hrad, připisovaný Vladislavu I. Lokýtkovi, se měl nacházet ve Starém Brešti (Kajzer, Kołodziejski a Salm 2010, 116–117). Je však nutno zmínit, že hrad v Brešti je v písemných pramenech zmiňován již mnohem dříve. První informace nacházíme v toruňském dokumentu z 26. ledna 1306. Jedná se o akt příměří mezi Vladislavem I. Lokýtkem, starostou Václava III. Pavlem z Pauleštejna a mezi měšťany z Brešti a Inovroclavi. Jeden ze zajímavých odstavců smlouvy se týká hradu a městských hradeb: „*umožňuje se měšťanům opevňovat město jako i opravovat stávající bašty, které však nesmí převyšovat hrad; rovněž vojenská posádka může opravovat staré opevnění, nemá však právo budovat nové*“ (Zakrzewski ed. 1878, 897; Bieniak 2011, 26–27). Obsah uvedeného odstavce nám dovoluje soudit, že za českého panování v Kujavském Brešti existoval hrad spolu s městskými hradbami. Podobnou hypotézu nedávno předložil Tomasz Olszacki, který fortifikaci spojuje se zakladatelskou činností Václava II. (Olszacki 2014, 70–72).

5. ZÁVĚR

Výše uvedené stručné popisy hradů, jež jsou připisovány stavebním aktivitám Václava II. a jeho následovníkům, nepředstavují kompletní seznam památek spojených s českým horizontem. Díky archeologickým výzkumům a stavebně-historickým průzkumům a jejich novým interpretacím můžeme očekávat, že se v blízké budoucnosti objeví další fortifikace, které bude možné spojit s osobností českého krále. V odborných interpretacích je stále ještě patrna tendence přeceňovat vliv stavebních aktivit posledních Piastovců a současně považovat přemyslovskou vládu za ozbrojenou okupaci, která proběhla bez jakýchkoliv stavebních investic. Naštěstí

Mapa 1: Hrady Václava II. v Polském království.
 Map 1: Castles of Wenceslaus II in Poland Kingdom.

výše uvedené příklady hradů spolu s citovanou literaturou nasvědčují tomu, že zmíněný trend pomalu zaniká.

Závěrem lze na základě výše uvedeného přehledu konstatovat, že přemyslovské stavební úspěchy jsou na polském území více než významné, a to především co se týče Malopolska, jemuž vládli bezmála 15 let. Toto poměrně krátké historické období zcela vystačilo na výstavbu nových, příp. přestavbu starších fortifikačních prvků. Čechům, které tehdy představovaly jedno z nejmocnějších středoevropských království, vládl významný panovník Václav II., jenž disponoval odpovídajícími silami a finančními prostředky potřebnými pro vznik a rozvoj fortifikací na polském území. Cílem této akce bylo upevnění moci na nově dobytých územích a dále zabezpečení oblastí před nájezdy vojsk Vladislava I. Lokýtky a jeho spojenců (Uhrů a Rusínů). Také rozšíření a zefektivnění státní správy vyžadovalo výstavbu účinného obranného systému, který střežil celnice, obchodní trasy, brody a další prvky infrastruktury, nezbytné pro řádné fungování státu.

Většina výše uvedených fortifikačních prvků představují příklady typických objektů militárního charakteru. Výjimku představují Krakov, Poznaň, Nový Sadek a možná i Koło. Svědčí to o tom, že v počáteční fázi panování usiloval Václav II. především o posílení své moci a vlády v Polském království (viz Mapa 1). Možná, že v delším časovém horizontu své vlády plánoval též intenzivnější výstavbu rezidenčních sídel, jejichž analogie nacházíme v Čechách a na Moravě. Objekty uvedené

v tomto článku spolu s výzkumy a obšírnou literaturou ukazují, jak se v průběhu let spolu s názory jednotlivých badatelů měnil stav bádání. Původně byla tzv. česká epizoda považována za pouhou vojenskou okupaci, v jejímž průběhu nebyly realizovány žádné významnější stavební práce. Pokud byla tato možnost brána do úvahy, považovaly se stavby povětšinou jen za krátkodobé a sloužící k čistě militárním účelům, převážně určené pro vojenské posádky. V dnešní době se však naštěstí podobné názory pomalu vytrácejí. V novějších pracích již není české panování hodnoceno negativně, díky čemuž mohou převažovat vyrovnaná a objektivní hodnocení. Důsledkem přírůstku pramenné základny a stoupající úrovně výzkumu je, že s českým panováním lze v mnohých případech spojovat počátky zděné architektury v Polsku, zejména pokud jde o oblasti Malopolska a Velkopolska (Kajzer 2017, 14). V současné době představuje výzkum počátků a vývoje fortifikační architektury přelomu 13. až 14. stol., a tedy za vlády českého krále Václava II., jeden z nejdůležitějších a nejaktuálnějších problémů polské kastelologie. V budoucnu tak můžeme očekávat další významný nárůst znalostí a publikací na toto téma.

POUŽITÉ ZDROJE

- BALZER, Oswald (1919-1920): *Królestwo Polskie 1295–1370*, sv. I–III. Lwów: Towarzystwo dla popierania nauki polskiej.
- BARCIAK, Antonii (1992): *Czechy a ziemie południowej Polski w XIII oraz początkach XIV wieku. Polityczno-ideologiczne problemy ekspansji czeskiej na ziemie południowej Polski*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- BARCIAK, Antonii (2006): Polityka czeska wobec ziem polskich za panowania ostatnich Przemysławów i Jana Luksemburskiego. In: Fałkowski, Wojciech (ed.): *Polska około roku 1300*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, s. 225–246.
- BARTOSZEWICZ, Julian (ed.) (1858): *Codex diplomaticus Poloniae*, sv. 3. Warszawa: Typis Stanisłai Strąbski.
- BASZKIEWICZ, Jan (1954): *Powstanie zjednoczonego Państwa Polskiego na przełomie XIII i XIV wieku*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- BEIERSDORF, Zbigniew a KRASNOWOLSKI, Bogusław (1992): Sztuka gotycka. In: Kiryk, Feliks (ed.): *Dzieje miasta Nowego Sącza*, sv. 1. Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 199–291.
- BIEŁOWSKI, August (ed.) (1878): Rocznik Kujawski. In: *Monumenta Poloniae Historica*, sv. III. Kraków: Akademia Umiejętności, s. 204–212.
- BIENIAK, Janusz (1972): Zjednoczenie państwa polskiego. In: Gieysztor, Aleksander (ed.): *Polska dzielnicowa i zjednoczona. Państwo. Społeczeństwo. Kultura*. Warszawa: Wiedza Powszechna, s. 202–278.
- BIENIAK, Janusz (2011): *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*. Wodzisław Śląski: Templum.
- BOBRZYŃSKI, Michał (1887): *Dzieje Polski w zarysie*. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- DOWIAT, Jerzy (1968): *Polska – państwem średniowiecznej Europy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- EMLER, Josef (ed.) (1882): *Regesta Diplomatica nec non Epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. 2. Praha: Typis Grégerianis.

- FIRLET, Janusz a PIANOWSKI, Zbigniew (2000): Przemiany architektury rezydencji monarszej oraz katedry na Wawelu w świetle nowych badań. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, roč. 44, č. 4, s. 207–237.
- FIRLET, Janusz a PIANOWSKI, Zbigniew (2005): Turris antiqua fracta. Problem tzw. wieży Łokietkowej na Wawelu. *Archaeologia Historica Polona*, roč. 15, č. 1, s. 139–147.
- FLOREK, Marek (2003): Najstarsze fortyfikacje miejskie Sandomierza w świetle ostatnich odkryć archeologicznych. *Sprawozdania Archeologiczne*, roč. 55, s. 211–230.
- FLOREK, Marek (2015): Zamek w Lublinie. In: Banasiewicz-Szykuła, Ewa (ed.): *Zamki Lubelszczyzny w źródłach archeologicznych*. Lublin: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, s. 17–38.
- GAWLAS, Sławomir (1996): *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społecznoustrojowej odrębności Polski*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- GRZYSKOWSKI, Andrzej (2003): Architektura polska około roku 1300. In: Falkowski, Wojciech (ed.): *Polska około roku 1300*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, s. 156–197.
- GUERQUIN, Bohdan (1974): *Zamki w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.
- GULA, Jerzy (1991): Mury miejskie w Wiślicy. *Światowid*, roč. 38, s. 119–139.
- HADAMIK, Czesław (2011): Najstarszy zamek w Chęcinach. In: Stala, Klaudia (ed.): *II Forum Architectura Poloniae Medievalis*. Kraków: Politechnika Krakowska, s. 299–314.
- JUREK, Tomasz (2006): Polska pod władzą obcego króla. Rządy czeskie w latach 1291–1306. In: Marzec, Andrzej a Wilamowski, Maciej (eds.): *Król w Polsce w XIV i XV wieku*. Kraków: Societas Vistulana, s. 187–220.
- KAJZER, Leszek (2002): Z bada´ nad zamkami w Polsce w wieku XIII. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, roč. 50, č. 3–4, s. 287–304.
- KAJZER, Leszek (2017): Uwagi wstępne. In: Bocheńska, Anna a Mrozowski, Przemysław (eds.): *Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w.* Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, s. 11–15.
- KAJZER, Leszek, KOŁODZIEJSKI, Stanisław a SALM, Jan (2010): *Leksykon zamków w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.
- KOCAŃDA, Paweł (2016): Kariera biskupa krakowskiego Jana Muskaty u boku króla Wacława II. In: Całus, Katarzyna a Majzner, Robert (eds.): *Obrazy przeszłości. Studia z zakresu historii, literatury i kultury*. Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza, s. 185–196.
- KOŁODZIEJSKI, Stanisław (1995): Uwagi o średniowiecznym budownictwie obronnym biskupów krakowskich. *Teki Krakowskie*, roč. III, s. 135–149.
- KOŁODZIEJSKI, Stanisław (2003): Średniowieczne zamki a szlaki komunikacyjne ziemi krakowskiej. Wstęp do studiów. *Archaeologica Historica Polona*, roč. 13, s. 245–255.
- KOŁODZIEJSKI, Stanisław (2011): Król Wacław II – budowniczy zamów na pograniczu polsko-węgierskim. In: Stala, Klaudia (ed.): *II Forum Architectura Poloniae Medievalis*. Kraków: Politechnika Krakowska, s. 315–328.
- KOŁODZIEJSKI, Stanisław (2017): Początki zamków w ziemi krakowskiej. In: Bocheńska, Anna a Mrozowski, Przemysław (eds.): *Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w.* Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, s. 127–146.
- KURTYKA, Janusz (2001): *Odrodzone Królestwo. Monarchia Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w świetle nowych badań*. Kraków: Societas Vistulana.

- LASEK, Piotr a OLSZACKI, Tomasz (2011): Wieża mieszkalna w Kole i jej problematyka badawcza. In: Ławrynowicz, Olgierd, Maik, Jerzy a Nowakowski, Piotr (eds.): *Non sensu gladius. Studia ofiarowane Marianowi Głowskiemu w 70. rocznicę urodzin*. Łódź: Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, s. 601–615.
- LINETTE, Eugeniusz (1981): *Zamek w Poznaniu*. Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- LORKIEWICZ, Antonii (ed.) (1878): Spominki godne pamięci. In: *Monumenta Poloniae Historica*, sv. III. Kraków: Akademia Umiejętności.
- MIECHOWITA, Maciej (1521): *Chronica Polonorum*. Cracoviae: Hieronim Wietor.
- MITRUS, Edmund (2015): Zespół zamkowy w Kazimierzu Dolnym badania archeologiczne w latach 2010–2013. In: Banasiewicz-Szykuła, Ewa (ed.): *Zamki Lubelszczyzny w źródłach archeologicznych*. Lublin: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, s. 71–98.
- MROZOWSKI, Przemysław (2017): Słowo wstępne. In: Bocheńska, Anna a Mrozowski, Przemysław (eds.): *Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w.* Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, s. 7–9.
- NOWACKI, Bronisław (1987): *Czeskie roszczenia do korony w Polsce w latach 1290–1335*. Poznań: Uniwersytet Adama Mickiewicza.
- OLSZACKI, Tomasz (2014): Rezydencje Andegawenów po obu stronach Karpat. Wstęp do badań. In: Gancarski, Jan (ed.): *Zamki w Karpatach*. Krosno: Muzeum Podkarpackie, s. 45–99.
- PASZKIEWICZ, Borys (2001): Reforma monetarna króla Wacława II w Polsce. *Wiadomości Numizmatyczne*, roč. XLV, č. 1, s. 23–39.
- PAUK, Rafał Marcin (2000): *Działalność fundacyjna możnowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI–XIII wiek)*. Kraków – Warszawa: Societas Vistulana.
- PIANOWSKI, Zbigniew (1986): W sprawie datowania muru obronnego na grodzie wiślickim. *Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych PAN, oddz. Kraków*, roč. XXVII, č. 1, s. 7–8.
- PIANOWSKI, Zbigniew (1991): *Wawel obronny. Zarys przemian fortyfikacji grodu i zamku krakowskiego w XI–XIX*. Kraków: Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu.
- PIANOWSKI, Zbigniew (1993): Wawel od Konrada Mazowieckiego do Kazimierza Wielkiego. *Prace i Materiały Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi. Series archaeological*, č. 36, s. 57–65.
- PIANOWSKI, Zbigniew (2001): „Palatium album“. Wczesnogotycka rezydencja księżęca na Wawelu. In: Jasieńko, Jerzy (ed.): *Monumenta conservanda sunt. Księga ofiarowana Profesorowi Edmundowi Małachowiczowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Wrocław: Dolnośląskie Wydawnictwo Edukacyjne, s. 80–85.
- PIEKOSIŃSKI, Franciszek (ed.) (1874): Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława, sv. 1. In: *Monumenta Medii Aevi Historica Res Hestas Poloniae Illustrantia*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- PRZEŹDZIECKI, Aleksander (ed.) (1864): Jana Długosza Liber beneficiorum diocesis Cracoviensis. In: *Opera Omnia*, sv. IX. Kraków: „Czas“ F. Kluczycki.
- PTAŚNIK, Jan (1908): Denar świętego Piotra obrońcą jedności politycznej i kościelnej w Polsce. *Rozprawy Akademii Umiejętności Wydział Historyczno-Filozoficzny*, sv. XXVI, s. 133–218.
- RADWAŃSKI, Kazimierz (1986): Mury obronne Krakowa i Kazimierza w badaniach archeologicznych. *Materiały Archeologiczne*, roč. XXIII, s. 5–92.
- RATAJCZAK, Tomasz (2009): Początki murowanych zamków w Wielkopolsce. In: Badach, Artur, Janiszewska, Monika a Tarkowska, Monika (eds.): *Visibilia et invisibilia w sztuce średniowiecza*. Warszawa: Stowarzyszenie Historyków Sztuki, s. 57–71.

- RATAJCZAK, Tomasz, (2012): Nowy zamek w Poznaniu – negatywny przykład adaptacji relikwów średniowiecznej architektury. In: Szmygin, Bogusław a Molski, Piotr (eds.): *Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego*. Warszawa – Lublin: Politechnika Lubelska, s. 237–249.
- RATAJCZAK, Tomasz (2014a): Wieże mieszkalne na zamku wawelskim – badania nad chronologią gotyckiej architektury rezydencji królewskiej. *Rocznik Historii Sztuki*, roč. XXXIX, s. 177–190.
- RATAJCZAK, Tomasz (2014b): Bohemi munitiones in Polonia muraverunt. Zamki Przemysławów w największych miastach odrodzonego Królestwa Polskiego. In: Kowalski, Jacek a Ratajczak, Tomasz (eds.): *Katera, ratusz, dwór. Wielkie miasta a władza świecka i kościelna w kulturze średniowiecznej Europy*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, s. 165–177.
- RATAJCZAK, Tomasz (2017): Piastowie czy Przemysławidzi? Początki murowanych zamków królewskich w Krakowie i Poznaniu. In: Bocheńska, Anna a Mrozowski, Przemysław (eds.): *Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w.* Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, s. 127–146.
- ROZWAŁKA, Andrzej (2015): Cyldnryczna wieża na Wzgórzu Zamkowym w Lublinie w świetle źródeł archeologicznych i architektonicznych. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego*, roč. XXXVI, s. 217–230.
- RUTKOWSKA-PLACHCIŃSKA, Anna (ed.) (1996): *Rocznik Świętokrzyski*. In: *Monumenta Poloniae Historica*, nova série, sv. XII. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- ŠUSTA, Jozef (1915): Václav II. a koruna polská. *Český časopis historický*, č. 21, s. 313–346.
- SZUJSKI, Józef (ed.) (1879): Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od 1300 do 1400 roku. In: Piekosiński, Franciszek (ed.): *Monumenta Medii Aevi Historica*, sv. IV. Kraków: Akademia Umiejętności, s. 1–207.
- SZYMA, Marcin (2007): Kościół Franciszkanów w Krakowie na przełomie XIII i XIV wieku. In: Bałus, Wojciech, Walanus Wojciech a Walczak, Marek (eds.): *Artifex Doctus. Studia ofiarowane profesorowi Jerzemu Gadomskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, sv. I. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, s. 253–261.
- SZYSZKO-BOHUSZ, Adolf (1932): Wawel średniowieczny. *Rocznik Krakowski*, roč. 23, s. 17–46.
- TOMALA, Janusz (2011): *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*. sv. II. Architektura obronna. Kalisz: Wydawnictwo Edytor.
- TYMIENIECKI, Kazimierz (1920): Odnowienie dawnego Królestwa Polskiego. *Kwartalnik historyczny*, roč. XXXIV, s. 30–87.
- WALCZAK, Marek (2016): Bohemi Cracoviam muraverunt? Kraków wobec sztuki czeskiej około roku 1300. In: Ciesielski, Tomasz a Iwańczak, Wojciech (eds.): *Czechy i Polska między Wschodem i Zachodem – średniowiecze i wczesna epoka nowożytna*. Warszawa – Bellerive-sur-Allier: Wydawnictwo DiG, s. 269–290.
- WĘCŁAWOWICZ, Tomasz (1998): Bohemi Cracoviam Muraverunt. *Umění*, roč. XLVI, s. 410–419.
- WIDAWSKI, Jarosław (1973): *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku XV wieku*. Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej.
- WŁODARSKI, Bronisław (1931): *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i początkach XIV wieku (1250–1306)*. Lwów: Towarzystwo Naukowe we Lwowie.
- WOJCIECHOWSKI, Zygmunt (1947): *Polska-Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa*. Kraków – Wrocław: Instytut Ślzkaski.

WOJENKA, Michał (2016): Jerzmanowice-Stara Wieś. Nowo odkryta warownia średniowieczna na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. In: Chudzińska, Barbara, Wojenka, Michał a Wołoszyn, Marcin (eds.): *Od Bachurza do Światowida ze Zbrucza. Tworzenie się słowiańskiej Europy w ujęciu źródłoznawczym. Księga jubileuszowa Profesora Michała Parczewskiego*. Kraków – Rzeszów: Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Rzeszowski, s. 663–673.

WRÓBLEWSKI, Sławomir (2006): *Zamki i dwory obronne województwa sandomierskiego w średniowieczu*. Nowy Sącz: Wydawnictwo Goldruk.

ZAKRZEWSKI, Ignacy (ed.) (1878): *Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski*. Poznań: Biblioteka Kórnicka.

ZIÓLKOWSKA, Hanna (2004): Czas powstania i osoba fundatora tzw. zamku Przemysława w Poznaniu. In: *Zamek książąt, królów, starostów*. „Kronika Miasta Poznania”. Poznań, s. 27–38.

ŻAKI, Andrzej (1967): Archeologia Czchowa nad Dunajcem. Cz. I. *Acta Archaeologica Carpathica*, roč. IX, č. 1, s. 59–67.

ŽEMLIČKA, Jozef (1986): *Století posledních Přemyslovců*. Praha: Panorama.

SUMMARY

The aim of the article is to discuss case studies regarding the defensive architecture of Wenceslaus II in Poland. Despite the rich amount of literature and a variety of archaeological materials on the subject, the issue of defensive constructions of the Přemyslids in Poland has yet to be fully elaborated. Moreover, there is no common assessment of the reign of Wenceslaus II. His rule has been negatively illustrated by Oswald Balzer, Kazimierz Tymieniecki, Jan Baszkiewicz and Zygmunt Wojciechowski. On the other hand, Jan Ptaśnik and Jerzy Dowiat approved of the introduction of the system of Starościński and the successful attempt to unify Polish lands. In most recent literature, the assessment of the so-called “Czech Episode” seems to be more sustainable and rather one-sided. It elaborates on administrative and economic matters.

Existing research has focused mainly on the political connections between Poland and the Czech Republic. There has been very little reference to economic and social changes and almost no information about construction and architecture. Specialised literature dealing with construction describes the end of the 13th and the beginning of the 14th century as the “Dark Ages”. Only recent studies on archaeology, architecture and art history show that during the reign of the Přemyslids in Poland there was higher constructional activity in the field of defensive architecture than in the field of sacred architecture.

Current research shows a connection between the defensive activity of Wenceslaus II and several constructions mainly in the territory of historical Malopolska and Wielkopolska, the two major districts of the Polish Kingdom. These constructions may be placed into two certain categories. The first deals with royal residences in Wawel and Poznań and the second includes defensive constructions with typical cylindrical defensive towers. These buildings could be found mainly in the rivers basins of Dunajec, Raba, Ropa and Poprad (Czchów, Rytro, Biecz, Dobczyce, Myślenice). The principal function of these constructions was to fortify the newly conquered lands and prevent an invasion by Lokietek and his allies (Hungarians and Russians). The extension and modernisation of poorly functioning government authorities included the reconstruction of watchtowers, which protected customs services, trading trails and other elements necessary for the country to function properly.

Based on former analysis, it may be established that Wenceslaus II's achievements in the field of construction and architecture were significant. Not only did he successfully unify Polish lands, he also propagated defensive architecture. The activity of the Czech King is commonly connected with Jan Muskata, the archbishop of Kraków, who is known

for his unusual initiative in construction and for building stone castles and fortification walls. His aim was not only to strengthen the reign of the Přemyslids in Poland but to create an independent ecclesiastical principality.